

Pratarmė

113-asis *Acta Academiae Artium Vilnensis* numeris skirtas amžiaus temai. Straipsniuose amžiaus samprata išskleidžiama plačiai: siejant su žmogaus gyvenimo fazėmis – vaikyste, jaunyste, branda ir senatve, su atitinkamu laiku gyvenusiomis bendruomenėmis – kartomis, apmąstoma kaip pačios gamtos ir kultūros kaitos rodiklis ar istoriškai fiksuojamas planetos gyvavimo etapas nuo priešistorinės katastrofos iki antropoceno, nuo konkretaus istorinio laikotarpio iki amžinybės.

Daugeliu atvejų autoriams rūpi vieno ar kito amžiaus koncepto vaizdinė raiška, tai, kaip dailės ir kultūros istorijos fenomenai jį liudija ar leidžia atpažinti ir aprašyti. Antai Nijolė Keršytė, aptardama gamtišką žmogaus gyvenimo laikotarpių sampratą Vakarų teorinio mąstymo tradicijoje, pasitelkia kai kuriuos klasikinės ikonografijos pavyzdžius, o Joana Vitkutė analizuoja 1798 m. nežinomo dailininko nutapytą *Sofijos Jelskytės-Terebešienės su dukrele Kotryna portretą* kaip dviejų moters gyvenimo tarpsnių ir pačios motinystės reprezentaciją. Jolita Liškevičienė, remdamasi Mikalojaus Radvilos Našlaitėlio užsakyto vario raižinio tekstais ir vaizdais, aptaria XVII a. pradžios moralinius pasirinkimus ir vertybines nuostatas amžinybės akivaizdoje. Skaidra Trilupaitytė analizuoja amžių pabaigos, arba pasaulio tvano, vaizdinius ankstyvojoje M. K. Čiurlionio kūryboje, Margarita Matulytė antropoceno pėdsakų ieško Lietuvos kraštovaizdžio fotografijoje.

Šio numerio straipsniuose per amžiaus sąvoką įvardijama įvairiausių kultūros darinių gyvavimo trukmė, etapai ir stilistinė specifika, tai, ką vadiname „laiko žyme“. Lolita Jablonskienė architekto ir menininko Valdo Ozarinsko kūrybos pradžią įrašo į prailgintą XX amžiaus pabaigą, kuri Lietuvoje XXI amžiuje išsitęsia dar bent dešimtmetį. Ugnė Marija Makauskaitė, pasitelkdama Izio Bidermano atvejį, analizuoja nevalingą tylėjimą apie neseniai išgyventą Antrojo pasaulinio karo siaubą pokario prancūzų humanistinėje fotografijoje.

Skelbiami ir konkretaus meno kūrinio ar kito daikto sukūrimo ir (arba) pagaminimo laiko tyrimai. Miglės Lebednykaitės straipsnyje

identifikuojama autentiška Petro Skargos bireta ir pelerina su gobtuvu, o iki šiol Vilniaus universiteto rektoriaus toga laikytas rytietišką raštų apsiaustas aptariamas platesniame japonizmo stiliaus ir jo vakarietiškosios recepcijos kontekste. Kitu aspektu apranga ir jos socialinės reikšmės skaitomos Ievos Baltrėnaitės-Markevičės meniniame tyrime: analizuodama 1940–1970 m. kelių Paryžiuje gyvenusių lietuvių moterų kartų likimus, Baltrėnaitė siūlo alternatyvų požiūrį į mados ir moters įvaizdžio istoriją.

Numeryje publikuojami trys architektūros istorijos tyrimai. Marius Daraškevičius analizuoja Antano Tyzenhauzo (1756–1816) mūrnamį kaip XVIII a. pabaigos stilistinius ir pasaulėžiūros pokyčius įkūnijantį objektą. Edita Riaubienė aptaria tarpukario Lietuvos mokyklų architektūrą, parodydama, kaip formavosi naujas šių švietimo įstaigų architektūrinis modelis, kuriame funkcinis patalpų grupavimas derinamas su nuosaikia modernistine estetika. Eglės Navickienės straipsnyje pristatomas architektų modernistų profesinio savivaizdžio sovietmečio Lietuvoje tyrimas.

Roko Dovydeno ir Vyginto Orlovo meninių tyrimų pristatymai skirti skaitmeninio amžiaus technologinės raidos lemiamiems meno pokyčiams ir tendencijoms. Pirmasis autorius aprašo, kaip keramikos sampratą ir kūrybą veikia 3D molio spausdinimo ir skaitmeninės dekolių spausdinimo technologijos, antrasis aptaria postinterneto įtaką *vaporwave* estetikai.

Numeryje taip pat publikuojamas Erico Landowskio straipsnio „Tolydumas ir netolydumas: gyventi savo karta“, pirmąkart paskelbto Landowskio tekstų rinktinėje *La société réfléchie – Essais de socio-sémiotique* (Paris: Seuil, 1989), vertimas. Straipsnį iš prancūzų kalbos vertė Modestas Bakas, vertimą tikrino Nijolė Keršytė. Recenzijų skylyje Paulius Tautvydas Laurinaitis aptaria Lietuvos mokslo ir plačiosios visuomenės išskirtinio dėmesio sulaukusią Marijos Drėmaitės, Viltės Janušauskaitės, Nojaus Kiznio ir Mato Šiupšinsko monografiją *Jūs gaunate butą. Gyvenamoji architektūra Lietuvoje 1940–1990 metais* (Vilnius: Lapas, 2023).

Sudarytojos

Foreword

Volume 113 of *Acta Academiae Artium Vilnensis* is dedicated to the theme of age. The concept of age, explored as a measure of time, relates to various stages of human life – childhood, youth, maturity, and old age – and to the successive periods in which different communities, or generations, have lived. This concept is also examined as an index of changes in nature and culture, from the prehistoric catastrophe to the Anthropocene, and from specific historical periods to the concept of eternity.

In this issue, the authors often focus on the visual expression of different concepts of age and how these are evidenced in the history of art and culture. For example, Nijolė Keršytė discusses the nature-based concept of the stages of human life within the tradition of Western thought, along with some examples of classical iconography. Joana Vitkutė analyzes “A Portrait of Zofia z Jelskich Terebeszowa with Her Daughter Katarzyna,” painted by an unknown artist in 1798, as a representation of two stages of a woman’s life and motherhood. Jolita Liškevičienė examines the moral choices and value orientations of the early 17th century in the context of eternity, referring to texts and images from a copper engraving commissioned by Mikołaj Krzysztof “The Orphan” Radziwiłł. Skaidra Trilupaitytė explores images of the end of time, or the global deluge, in the early work of M. K. Čiurlionis. Meanwhile, Margarita Matulytė searches for traces of the Anthropocene in Lithuanian landscape photography.

In the articles of this volume, the duration, stages, and stylistic features of various cultural formations – what we call “the sign of time” – are examined through the concept of age. Lolita Jablonskienė contextualizes the early stages of the work of architect and artist Valdas Ozarinskas in the extended 1990s, which lasted for at least another decade in Lithuania. Ugnė Marija Makauskaitė, using the case of Izis Biderman, analyses the (in)voluntary silence about the recent horrors of the Second World War in post-war French humanist photography.

Research on the time of production of specific artworks or other objects is also featured here. In her article, Miglė Lebednykaitė identifies the authentic biretta and hooded cape that belonged to Petrus Skarga, the first Rector of Vilnius University from 1579, and discusses a cloak with oriental patterns – previously thought to be the Vilnius University rector's toga – within the broader context of the Japanism style and its reception in the West. Ieva Baltrėnaitė-Markevičė in her artistic research interprets clothing and its social meanings from another perspective. Analyzing the lives of several generations of Lithuanian women who lived in Paris between 1940 and 1970, she provides an alternative view of the history of fashion and the image of women.

The volume contains three research papers on the history of architecture. Marius Daraškevičius analyzes the city house of Antoni Tyzenhauz (1756–1816), highlighting its embodiment of the stylistic and perceptual changes of the late 18th century. Edita Riaubienė explores the interwar architecture of Lithuanian schools, revealing the formation of a new architectural model for these educational institutions that combines functional room grouping with moderate modernist aesthetics. Eglė Navickienė presents intriguing research on the professional self-image of modernist architects in Lithuania during the Soviet era.

Artistic research papers by Rokas Dovydenas and Vygintas Orlovas focus on the changes and trends in art as determined by the technological developments of the digital age. The former describes how the concept and making of ceramics is influenced by 3D clay printing and digital decal printing technologies, while the latter discusses the influence of the post-internet on the aesthetics of vaporwave.

This issue also features the Lithuanian translation of Eric Landowski's article "Continuity and Discontinuity: Living in Your Generation," published for the first time in the book *La société réfléchie – Essais de socio-sémiotique* (Paris: Seuil, 1989). The article was translated from French by Modestas Bakas and revised by Nijolė Keršytė.

In the reviews section at the end of the issue, Paulius Tautvydas Laurinaitis presents his opinion on the monograph by Marija Drėmaitė,

Viltė Janušauskaitė, Nojus Kiznis, and Matas Šiupšinskas *Jūs gaunate butą. Gyvenamoji architektūra Lietuvoje 1940–1990 metais* (*You Got an Apartment: Residential Architecture in Lithuania in 1940–1990*), which has received extraordinary attention from the Lithuanian academic community and a general readership.

Editors